

Любов Назарук,
асистент кафедри початкової та
дошкільної освіти Львівського
національного університету імені Івана
Франка

ЕТНОСЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СТВОРЕННЯ СТАНДАРТІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Сучасні реалії модернізації системи освіти в Україні зумовлюють потребу в естетизації довкілля, створенні належного етнічного середовища навчального закладу, зокрема Нової української початкової школи (2017).

Згідно із Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти, одним із завдань, що стоять перед вчителем, є «забезпечення високої художньо-естетичної культури, розвиток естетичних потреб і почуттів» зростаючої особистості. Відповідно, виховуючи у школярів естетичні погляди, смаки, які ґрунтуються на народній естетиці та на кращих надбаннях цивілізації, національне виховання передбачає вироблення умінь власноруч примножувати культурно-мистецьке надбання народу, відчувати й відтворювати прекрасне у повсякденному житті, передбачає формування доброзичливого ставлення до оточуючих.

Етноестетичний аспект виховання частково відображений в наукових публікаціях таких авторів: Д. Сметанін, В. Мадзігон, Г. Левченко, Д. Тхоржевський, І. Прокопенко, А. Нісімчук та ін. Середовищний підхід до естетичного виховання учнів досліджували: О. Безпалько, О. Будник, Р. Вайнола, Г. Дементьєва, А. Капська, Р. Малиношевський, Д. Пенішкевич, О. Ярошинська, В. Ясвін та ін.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні засади естетичного виховання учнів в етносередовищі початкової школи.

Виховання дитини розпочинається в родині, з перших днів її життя. Власне, те середовище впливає на всебічний розвиток, передусім формування особистісних цінностей на засадах етнокультури, створення механізмів для прояву індивідуальності. Етносередовищу як сукупності умов, що впливають на її гармонійний розвиток, виховання естетичних смаків і почуттів, належить чільне місце в естетичному вихованні дитини. М. Стельмахович оперує поняттям «дитячий побут», що включає сукупність матеріальних і культурних умов, в яких дитина живе, стан задоволення її реальних потреб відносно догляду, харчування, одягу, житла, предметів хатнього вжитку, охорони здоров'я, а також щодо засвоєння духовних благ, культури живого спілкування, відпочинку, ігор і розваг [6, с. 146] Адже кожна дитина змалку має певне «власне

господарство», тобто все те, чим вона користується в повсякденному житті – іграшки, одяг, взуття, книги, предмети побутового призначення (наприклад, меблі).

Народна педагогіка доводить, що предмети, які оточують людину і які вона сприймає, є її найпершими вчителями. В. Сухомлинський зауважує: «Гармонія речей, які оточують дитину, створює загальний естетичний дух обстановки за тієї умови, коли окремі речі не кричать про себе, коли їх ніби не помічаєш» [7, с. 386]. Тому батьки мають особливо дбати, щоб у помешканні, де зростає дитини, було середовище, наповнене етнічними елементами – вишивкою, витворами народних ремесл і промыслів, що є традиційними для регіону. Адже українська родина завжди прагнула до естетизації свого життя, зокрема побуту: «...В українській ідеології найвищий статус мають ідеї ...любви до рідного краю, творчої праці, ...утвердження краси у різних сферах життя, в тому числі у побуті» [8, с. 108]. Власне, за таких умов відбувається етнічна соціалізація дитини, її «входження» у відповідне етнічне середовище, опанування його цінностями та ідеалами [9].

Не випадково в українській етнопедагогіці батьки з особливою увагою привчали дітей до порядку в усьому, розмальовували своє помешкання та прикрашали його вишивками, декоративними виробами з дерева, лози, металу, шкіри, глини, скла тощо. Діти теж брали посильну участь у створенні художніх виробів, опановували ази народних ремесл («Бурчання наскучить, приклад научить»). Про це пишуть у своїх наукових працях вітчизняні вчені, як Є. Антонович, О. Будник, В. Бутенко, Ю. Руденко, Р. Скульський, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, О. Федій та ін. [2; 3; 5]. У такій невимушеній атмосфері зростаюча особистість соціалізується, пізнає своє етносередовище, що найбільш посилено відбувається в дошкільний період («Від п'ятирічної дитини до дорослої людини – один крок, а від новонародженого до п'ятирічного – велика відстань», – доводить етнопедагогіка). Тому таку важливу роль відіграє формування дитини в родинному соціумі. «Як у сім'ї згідливе життя, то й виросте дитя до пуття», «Як зайдеш між реп'яхи, то й реп'яхів наберешся», «Як бавитимеш дитя, так воно й виросте», – кажуть у народі.

У цьому сенсі переконливими для нас є твердження О. Моляко щодо створення в навчальних закладах атмосфери, спрямованої на формування загальнолюдських цінностей зростаючої особистості, збагачення її досвідом свого етносу, знанням і розумінням національних пріоритетів інших народів. При цьому важливо враховувати соціокультурне середовище, етнокультурні особливості, соціокультурну ситуацію в регіоні (країні) тощо [4, с. 12].

У сучасній науці й мистецькій практиці чітко виокремлено напрям етнодизайну, що «ґрунтується на синтезі архаїчного, аутентичного, етнічного матеріалу і сучасних академічних і неакадемічних форм культури» [1]. У контексті змісту статті, зупинимось детальніше на впливі

етнодизайну навчального закладу на духовно-естетичне становлення та розвиток особистості.

Так, на запитання анкети: «Чи впливає естетика інтер'єру Вашого навчального закладу на формування національних цінностей учнів?» 91 % сільських і 94 % міських учителів Львівщини відповіли ствердно. Встановлено, що не в кожній школі працюють над створенням шкільного етнографічного (народознавчого) музею із залученням батьків і дітей. Лише 18 % опитаних (учителів м. Львова) вказали на наявність у школі такого музею; в сільській школі краю цей показник становить 28 %. Фактично, більше, ніж у 80% міських і 72% сільських шкіл відсутні такі музеї.

Індивідуально-групові бесіди з учителями засвідчили, що задля формування належного етносередовища початкової школи усвідомлюють необхідність збагачення її інтер'єру старовинними предметами побуту українців, національною символікою, релігійною атрибутикою, вишитими рушниками і серветками, окремими стендами чи куточками народознавства тощо. На подвір'ї навчального закладу залучають батьків і дітей до насадження символічних для українців дерев, кущів, квітів (калини, верби, соняшників, мальв, чорнобривців та інших). Все це слугує засобом підвищення етнокультурної вихованості зростаючої особистості.

М. Стельмахович також акцентує на проблемі «естетики побуту». На його думку, «естетика побуту – це естетична організація предметного оточення школяра у відповідності з поняттями міри й гармонії. Все це проявляється в обстановці класної кімнати, інтер'єрів школи, жилих приміщень, в одязі» [5, с.119-120]. Академік вважав, що предмети, речі, результати праці людини мають «викликати приємне замилювання» [Там само].

З кінця ХХ сторіччя у навчальному процесі та в позаурочній роботі ЗНЗ зберігається тенденція масового залучення молоді до вивчення різноманітних технік народного мистецтва – витинанок, декоративного малювання, писанкарства, ліплення, мозаїки, різних видів аплікації, різьблення, вишивки, розпису на тканині, килимарства, петриківського розпису і т.п. (Є. Антонович, В. Проців, С. Свид).

У процесі підготовки вчителів початкової школи окреслена проблема набирає своєрідного змісту. В. Бутенко зазначає, що в сучасному світі актуальним є «вихід дизайн-освіти на площину соціальних проблем та підготовка особистості до їх сприйняття та розуміння» [3, с. 307], розглядаючи дизайн-освіту як систему освітньо-виховного впливу на естетичну свідомість особистості. Учений глибоко переконаний у доцільності формування в дітей і молоді знань соціального, культурологічного та естетичного змісту [Там само, с. 308].

В. Бутенко наголошує, що соціальні знання, «акумуляовані в цінностях дизайну, дають можливість розкрити соціальну значущість тих

речей, явищ, процесів, які стали предметом естетичного осмислення» [Там само, с. 308]. В процесі реалізації дизайн-освіти в сучасних навчальних закладах майбутніх фахівців залучають до навчально-трудої та виробничої діяльності, в результаті якої збагачується їхній емоційно-естетичний досвід, формуються особистісно-ціннісні орієнтири діяльності, потреба в творчій самореалізації та самовдосконаленні естетики праці.

У моделюванні етноестетичного середовища початкової школи, пріоритетами якого виступають етнокультурні цінності, першочерговим вважаємо: максимальне врахування природних здібностей зростаючої особистості, її етнопсихологічних та індивідуальних особливостей, поєднання родинних і регіональних національних традицій, звичаїв і обрядів задля наповнення життєвого простору елементами духовності; забезпечення умов для взаємозбагачення соціально-культурного досвіду виховання прогресивними педагогічними ідеями європейських націй і народів. Виховний потенціал середовища, поруч з іншими, визначається його етнодизайном, що слугує предметом естетичного сприймання та осмислення учнями, впливаючи на їхню свідомість і поведінку задля формування естетичних якостей, переконань, духовно-ціннісних орієнтацій та потреб.

Естетичне виховання молодших школярів тісно пов'язане з розвитком їх естетичної чуттєвості, яка уможлиблює чуттєве пізнання, засвоєння істотних особливостей предметів зовнішнього світу та їхнє оцінювання. Глибина емоційного оцінювання естетики освітнього середовища початкової школи зумовлена так званим емоційним діапазоном, що є свідченням духовності людини.

Список використаних джерел

1. Борисова С. Етнодизайн як явище сучасної культури / С. Борисова // Вища школа. Вип. LIV. – Слов'янськ, 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/gnvp/2011_54/4.pdf
2. Будник О. Особливості української етнопедагогіки / О. Будник // Дайджест. Школа-парк, 2002. – № 2. – С. 116-117.
3. Бутенко В. Г. Актуальні проблеми дизайн-освіти та естетичного виховання молоді // Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. праць : в 5 т. – Т.1. : Загальна педагогіка і філософія освіти. – К. : Педагогічна думка, 2012. – С. 302-319.
4. Моляко О. Функціональна модель формування полікультурної компетентності школярів / О. Моляко // Рідна школа, 2005 – № 6. – С. 10–12.
5. Стельмахович М. Г. Теорія і практика українського національного виховання : посібник для вчителів початкових класів і студентів педагогічних факультетів / М. Г. Стельмахович. – Івано-Франківськ, 1996. – 178 с.

6. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К. : ІЗМН, 1997. – 232 с.

7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 томах. Т. 4. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – 638 с.

8. Теоретичні засади виховання національної самосвідомості. Програма спецкурсу і навчальний посібник / за ред. Д. О. Тхоржевського. – К. : ІЗМН, 1998. – 150 с.

Budnyk O. Ethnic socialization of personality: space of family educational traditions of the XXI-th century // Wychowanie u początku XXI wieku / Praca zbiorowa pod redakcją: Ks. prof. dr hab. Jana Zimnego, Dra Romana Króla. – Stalowa Wola – Kijów – Ružomberok, 2012. – S. 235-245.